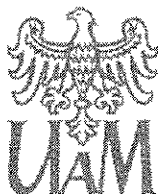

Wpłynęło do IGiGP dnia

Ser
2018-05-29

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych
Katedra Turystyki i Rekreacji

Poznań, 18.05.2018 r.

dr hab. Alina Zajadacz, prof. UAM
Katedra Turystyki i Rekreacji
Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
ul. B. Krygowskiego 10
61-680 Poznań

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Anety Pawłowskiej-Legwand

pt. „Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) w działaniach promocyjnych i informacji turystycznej gmin województwa małopolskiego”

wykonanej pod kierunkiem dr hab. Mirosława Miki

1. Charakterystyka formalna rozprawy

Recenzja została przygotowana na wniosek Rady Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 17 kwietnia 2018 r. Praca liczy 282 strony i obejmuje obok wstępu i wniosków końcowych 8 rozdziałów (w tym 81 tabel, 81 rycin, 4 załączniki). Spis literatury zajmuje 20,5 strony (356 pozycji, w tym 39 anglojęzycznych). Struktura pracy jest logiczna, odpowiada sugerowanej w tytule problematyce, przy równomiernym rozłożeniu akcentów na część teoretyczną i empiryczną.

2. Omówienie Rozprawy

Problematyka podjęta przez Panią mgr Anetę Pawłowską-Legwand wpisuje się w wiodące trendy obserwowane we współczesnej turystyce. Dotyczą one niezwykle szybko rozwijających się technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT), wykorzystywanych m.in. w promocji i informacji turystycznej. W literaturze anglojęzycznej wiele publikacji przybliżyła tę problematykę, także w odniesieniu do wykorzystania mediów społecznościowych w turystyce (pierwsze publikacje z tego zakresu wg Zeng i Gerritsen (2014) ukazały się w 2007r.). Jednak pomimo istotności, jak i aktualności tematu, w literaturze polskiej nadal jest niewiele publikacji poświęconych ICT w kontekście turystyki. Podjęta w dysertacji problematyka wpisuje się zatem w aktualnie obserwowany proces zmian stosowanych form oraz nośników informacji i promocji turystycznej, warunkowany nie tylko

postępem technologicznym, ale także zmianami demograficznymi, w tym różnicami międzypokoleniowymi. Podjęte analizy zostały przeprowadzone w ujęciu przestrzennym, wnosząc znaczny wkład w poszerzenie wiedzy geograficznej, dotyczącej praktyk stosowanych na poziomie gmin (strona podaży), a także wykorzystania ICT przez turystów (strona popytu). Tego typu kompleksowa koncepcja badań, obejmująca dwie podstawowe składowe rynku turystycznego pozwoliła nie tylko na opis aktualnego stanu, ale także na wyjaśnianie uwarunkowań wykorzystania ICT w tworzeniu oferty turystycznej w skali lokalnej i regionalnej. Opracowanie ma pionierski charakter, wypełnia luki informacyjne we współczesnej literaturze z zakresu geografii turystyki, ponadto ma duże walory aplikacyjne dla usprawniania systemu informacji i promocji turystycznej.

Autorka skoncentrowała swoje zainteresowania na działaniach podejmowanych lokalnie, na poziomie gmin, przedstawiając ich szerokie, społeczne uwarunkowania (w tym dynamiczny postęp technologiczny czy różnice międzypokoleniowe). Kluczowe, sformułowane w rozprawie pytanie: „w jakim stopniu i zakresie technologie informacyjno-komunikacyjne, wpisane w rozwój społeczeństwa określanego mianem <informacyjne>, oddziałują na ludzkie potrzeby, opinie i zachowania związane z uczestnictwem w turystyce?” (s. 6) wyznacza nową sferę dla problematyki badań geografii turystyki.

We wstępie jasno sformułowano główny cel pracy oraz siedem, powiązanych z nim zadań szczegółowych, omówiono metodykę, zakres przestrzenny, czas prowadzenia badań, wykorzystane źródła danych oraz strukturę pracy z odwołaniem do schematu postępowania badawczego. Schemat ten (ryc. 1, s. 8) w logiczny sposób prezentuje ramowy układ podjętych zadań. Jego wartość merytoryczna byłaby jednak większa, gdyby zawierał także informacje na temat problemu badań, ich efektów częściowych czy też końcowego rezultatu pracy. W strukturze opracowania wyodrębnić można dwie główne części: teoretyczną oraz empiryczną.

Część pierwsza (rozdziały od 1 do 4) zawiera szeroki przegląd literatury, w którego układzie konsekwentnie zastosowano podejście dedukcyjne. Przegląd ten świadczy o dużej erudycji Autorki przy jednoczesnej umiejętności syntetycznego ujęcia rozległych zagadnień. Otwiera go dyskusja dotycząca roli „technologii informacyjno-komunikacyjnych w kształtowaniu się społeczeństwa informacyjnego w kontekście zmian społecznych” z uwzględnieniem różnic międzypokoleniowych. W końcowej części rozdz. 1. w sposób krytyczny zostały poddane analizie „niektóre społeczne zagrożenia rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych”, wśród nich trafnie zwrócono uwagę na problem, „którym jest nie tylko niedobór lub brak dostępu do informacji, ale również jej nadmiar i zniekształcenie” (s. 33). Zatem „przydatność i wiarygodność informacji powinna podlegać refleksji, weryfikacji, selekcji i krytyce odbiorców. Brak lub niewystarczające umiejętności ludzi w tym zakresie powodują utratę zaufania do informacji i narzędzi elektronicznych, a w konsekwencji wykluczenie cyfrowe” (s. 33).

W rozdz. 2 wiele uwagi poświęcono „informacji jako determinancie zachowań turystycznych” z uwzględnieniem różnych faz związanych z podróżą turystyczną i specyfiką produktu turystycznego. Omówiono znaczenie informacji jako czynnika wpływającego na zachowania turystów w przestrzeni geograficznej w oparciu w wiele modeli [m.in. ukazujący czynniki warunkujące zachowania ludzkie (Krzymowska-Kostrowicka 1997), przestrzennego zachowania turystów (Mazurkiewicz 2007), model percepcyjno-behawioralny ruchu turystycznego (Kowalczyk 2000) czy model badań relacji funkcjonalnej: podmiot ruchu turystycznego i przestrzeń geograficzna (Mika 2014)]. Przegląd ten w ujęciu chronologicznym stanowi cenne uporządkowanie modeli wypracowanych na gruncie geograficznych badań zachowań turystów, ze zwróceniem uwagi na fakt, że wraz z rozwojem systemów informacyjnych w turystyce w konsekwencji rozwoju technologicznego może nastąpić „oddzielenie” krajobrazu od miejsca w przestrzeni geograficznej, a jego wirtualne lub medialne wizerunki, będące informacją mogą kształtować rzeczywiste zachowania turystyczne” (s. 44). Przedstawiono także znaczenie informacji w kształtowaniu zachowań konsumpcyjnych w turystyce, ponadto obserwowane zmiany społeczne w „odejściu od konsumpcji” w kierunku poszukiwania doświadczeń. Autorka zauważa, że „człowiek ponowoczesny szuka doznań, w odróżnieniu od człowieka industrialnego, który gromadził przedmioty materialne i prawa dostępu, ponieważ większe znaczenie ma dla niego relacja dostępu do usług i przeżyć, a zatem doświadczenie zamiast posiadania, również w świecie wirtualnym (Rifkin 2003)” (s. 56). Na szerokim tle uwarunkowań zachowań turystów w przestrzeni geograficznej, szczegółowo omówiono „zastosowania i funkcje ICT w działalności podmiotów rynku turystycznego” (rozdz. 3.). Przegląd ten obejmuje: komputerowe systemy rezerwacji, globalne systemy dystrybucji, dystrybucję usług w sieci internetowej, jak również omówienie licznych funkcji ICT pełniących w działalności przedsiębiorstw. Część teoretyczną „zamykają” rozważania na temat roli informacji i komunikacji jako instrumentów polityki turystycznej samorządów na poziomie lokalnym (rozdz. 4.).

Przegląd literatury (o objętości 86 stron) stanowi bardzo dobrze opracowane podstawy teoretyczne dla podjętej problematyki badań. Autorka wykazała się umiejętnością interdyscyplinarnego podejścia, wzbogaciła badania z zakresu geografii turystyki w aktualne problemy z obszaru nauk społecznych i ICT. Struktura przeglądu zachowuje logiczną, chronologiczną konsekwencję, pozwalającą także na przejście od szerokich uwarunkowań omawianych zagadnień do szczegółowych kwestii poruszanych w empirycznej części pracy.

Część druga rozprawy (rozdziały 5-8, o objętości 131 stron) przedstawia wyniki badań przeprowadzonych przez Autorkę, ukazujące perspektywę popytu turystycznego (opinie turystów rozdz. 5-6) oraz podaży turystycznej (perspektywa gmin województwa małopolskiego, rozdz. 7-8). Badania wśród turystów przeprowadzone zostały w dwóch etapach, w ujęciu ilościowym (wywiady kwestionariuszowe) oraz dopełniającym – jakościowym (grupy fokusowe).

Wywiady kwestionariuszowe przeprowadzono w latach 2014-2016, w wybranych ośrodkach turystycznych województwa małopolskiego, takich jak: Kraków, Krynica-Zdrój, Nowy Targ z okolicznymi wsiami turystycznymi, Szczawnica, Wieliczka i Zakopane. Objęto nimi znaczną próbę [n=1053] respondentów, a do dalszej analizy zakwalifikowano 973 formularzy. Jest to duża próba, odpowiadająca badaniom ogólnopolskim (przykładowo raport: Centrum Badania Opinii Społecznej: *Wyjazdy wypoczynkowe Polaków w 2016 r. i plany na 2017 r.* oparto na badaniach przeprowadzonych wśród 1045 osób). W opisie metodyki badań zabrakło natomiast uzasadnienia wyboru ośrodków turystycznych stanowiących obszar badań. Analizę statystyczną zgromadzonych danych przeprowadzono z wykorzystaniem programu STATISTICA (v. 12,5), wykonano analizy jedno-, dwu- i wielozmiennowe. Analiza jednozmiennowa pozwoliła na opis zmiennych przez średnią, odchylenie standardowe i rozkład procentowy odpowiedzi, natomiast analiza dwuzmiennowa i wielozmiennowa na wyjaśnienie zależności między badanymi zmiennymi.

W rozdz. 5 omówiono wyniki badań przeprowadzonych wywiadów kwestionariuszowych (n= 973). Pozwoliły one na rozpoznanie takich kwestii jak: uwarunkowania wykorzystania i wykorzystanie ICT zarówno przed wyjazdem turystycznym, jak i podczas podróży. Kolejny, rozdz. 6. przedstawia wyniki oceny ICT w turystyce w świetle opinii ich użytkowników, przeprowadzonej w trakcie badań o charakterze jakościowym (grup fokusowych), uzupełniających wcześniejsze analizy danych ilościowych. Wywiady grupowe zrealizowano w 2016 r. po zakończeniu badań kwestionariuszowych, pozwalających na wyłonienie najbardziej aktywnych użytkowników ICT (generacja Y oraz Z). Objęto nimi 45 osób w wieku 15-35 lat w podziale na 5 grup fokusowych. Wyniki badań dostarczyły wiedzy na temat znajomości oraz postrzegania ICT z perspektywy ich użytkowników; znaczenia mediów społecznościowych w podróżach turystycznych; użyteczności narzędzi dostępu do informacji i usług turystycznych; opinii i preferencji w zakresie tradycyjnych i cyfrowych narzędzi dostępu do informacji i usług turystycznych; a także oceny narzędzi cyfrowych w muzeach. Zwrócono także uwagę na problem „turystyki bez dostępu do sieci komórkowej i internetu”.

Zarówno zgromadzony przez Autorkę bank danych (ilościowych i jakościowych), jak i sposób ich analizy pozwolił na rzetelny opis badanych problemów, a także na wyjaśnianie ich uwarunkowań, powiązań i zależności. Autorka wykazała się przy tym umiejętnością stosowania analiz statystycznych, jak również interpretacji danych jakościowych. Zastosowała ciekawą koncepcję prezentacji wyników badań fokusowych, przytaczając oryginalne wypowiedzi, ale także opracowując schematy stanowiące generalizację wniosków wypracowanych przez grupę.

Kolejne dwa rozdziały (7-8) poświęcono efektom badań, dotyczących działań samorządów gminnych w województwie małopolskim na rzecz promocji i informacji turystycznej. Rozdział 7. przedstawia szczegółowe rozpoznanie i ocenę działań samorządów gminnych w zakresie implementacji nowych technologii na rzecz promocji i informacji turystycznej. Z kolei w rozdz. 8.

omówiono problemy wdrażania tego typu rozwiązań w świetle wywiadów z pracownikami urzędów gminnych. Podstawą gromadzenia danych była inwentaryzacja zawartości stron internetowych gmin woj. małopolskiego, a także dostępności tematycznych serwisów internetowych i aplikacji mobilnych z informacją turystyczną, utworzonych z inicjatywy samorządów gmin, ponadto innych podmiotów. Badania źródeł elektronicznych przeprowadzono dwukrotnie w 2013 oraz w 2018 r. i objęto nimi strony internetowe wszystkich urzędów gmin w skali woj. małopolskiego (182), dwa sklepy internetowe z aplikacjami mobilnymi, a także dwa systemy informacyjne: Samorządowy Informator i System Informacji Lokalnej. Wyniki inwentaryzacji pod kątem użyteczności dla turystów zestawiono w tab. 53-56 (zał.). Stanowiły one podstawę oceny gmin, w której uwzględniono czynniki wagowe. Cechy (kryteria) oraz wagi przyjęte do oceny poszczególnych kwestii problemowych przedstawiono w tab. 57-60 przyjmując, że maksymalna, łączna wartość wskaźnika punktowego, jaką gmina mogła uzyskać w danej ocenie wynosiła 1, a minimalna 0. Autorka nie wyjaśniła jednak, co stanowiło podstawę różnicowania wag dla poszczególnych kryteriów ceny. Przeprowadzona ocena była podstawą dla klasyfikacji gmin, zilustrowanej na mapach (ryc. 57, 59, 61, 64). Oddzielny podrozdział (7.7.) przybliżył wyniki badań dotyczące wykorzystania ICT w muzeach, łącznie wybrano 19 jednostek prowadzących działalność na terenie woj. małopolskiego, których organizatorem był samorząd gminny. Rozpoznano działania promocyjne i informacyjne w sieci internetowej, a także wykorzystanie narzędzi cyfrowych w organizacji ekspozycji w siedzibach muzeów. Autorka zaproponowała katalog cech dla oceny obu kategorii. Rezultaty badań zestawiono w tabelach 75-77.

Rozdział 8. zawiera wyniki badań przeprowadzonych wśród pracowników urzędów gmin (n=53) na temat: motywów wykorzystania przez samorządy lokalne ICT w działaniach promocyjnych i informacji turystycznej; skuteczności działań promocyjnych i informacyjnych podejmowanych z wykorzystaniem ICT na rzecz rozwoju turystyki; jak również czynników, barier i ograniczeń wykorzystania przez samorządy lokalne ICT w działaniach promocyjnych i informacji turystycznej. W prezentacji wyników Autorka odwoływała się do cytowania wypowiedzi respondentów, ale także w sposób umiejętny generalizowała wyniki poprzez opracowanie licznych schematów, wyjaśniających badane problemy. Całość opracowania kończą wnioski i rekomendacje, które korespondują z przyjętymi celami badań.

3. Ocena pracy, uwagi krytyczne i dyskusyjne

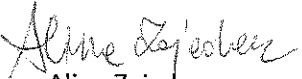
Przedstawiona przez mgr Anetę Pawłowską-Legwand dysertacja stanowi cenne opracowanie, w aspekcie: (1) poznawczym – dostarcza nowej wiedzy z zakresu geografii turystyki; (2) praktycznym – zawiera przydatne dane w procesie usprawniania systemu informacji i promocji turystycznej, zwłaszcza na poziomie lokalnym i regionalnym; (3) metodycznym – prezentuje ciekawą koncepcję wykorzystania badań jakościowych w celu pogłębiania wyjaśniania wyników badań ilościowych.

Autorka wykazała się umiejętnością syntezy dotychczasowego stanu wiedzy, z wielu dyscyplin (geografii, nauk społecznych, telekomunikacji), i poszerzania dorobku z zakresu geografii turystyki o istotne, aktualne zagadnienia. Oprócz interdyscyplinarnego, szerokiego rozpatrywania badanych problemów, pracę cechuje (1) eksplanacyjne podejście, (2) przejrzystość i szczegółowość (bardzo gruntowny przegląd literatury, rzetelnie zgromadzony bank danych pierwotnych i dobre udokumentowanie omawianych problemów, (3) konsekwencja w przyjętej, dedukcyjnej formie, co wpływa na jej pogłębienie, (4) krytyczna analiza poruszanych zagadnień (widoczna w przeglądzie literatury, omówieniu wyników badań, jak również w podsumowaniu pracy, w którym Autorka odnosi się do możliwości zastosowania proponowanych rozwiązań w rozpoznanych realiach). We wnioskach końcowych zawarto syntezę dyskusji wyników badań dostarczającą odpowiedzi na przyjęte w założeniach pracy pytania. Na uznanie zasługuje logiczna struktura opracowania, jak również jego staranna redakcja (językowa, graficzna). Całość opracowania zarówno pod względem merytorycznym, metodycznym, jak również kompozycyjnym i redakcyjnym oceniam bardzo wysoko. Natomiast uwagi krytyczne i dyskusyjne dotyczą:

- Wstępu, w którym przedstawiono przedmiot, cele, metody i zakres przestrzenny badań, pominięto natomiast informacje dotyczące problemu badań, czy przyjętych hipotez, ponadto określenia zakresu czasowego całości podjętych badań (sprecyzowano go przy poszczególnych etapach prac). Schemat postępowania badawczego (ryc. 1.) byłby bardziej pogłębiony, gdyby zawierał zapisy o efektach badań z uwzględnieniem poszczególnych etapów procesu badawczego, jak i końcowego, generalnego rezultatu.
- W omówieniu metod badań (rozdz. 5.) podano, że badania „przeprowadzono na terenie wybranych ośrodków turystycznych województwa małopolskiego” (s. 97), natomiast nie przedstawiono kryteriów wyboru tych ośrodków.
- W opisie metod badań (rodz. 7.) wyjaśniono, że „w celu uchwycenia dynamiki zmian badanie źródeł elektronicznych przeprowadzono dwukrotnie – w 2013 r. i 2018 r. (styczeń)” (s. 151), natomiast przy omówieniu ich wyników podano: „w badanym okresie (2013–2018)” (s. 154) – należałoby to doprecyzować, jeśli badania nie miały charakteru ciągłego. W rodz. 7. Wyjaśnienia wymaga także sposób doboru wag dla poszczególnych kryteriów ceny.
- We wnioskach końcowych, pkt. 3. Autorka stwierdziła: „Turystycy w Polsce aktywnie wykorzystują ICT zarówno przed wyjazdem turystycznym, w trakcie, jak i po powrocie” (s. 223) – wniosek ten jest bardzo ogólny, nie wypływa bezpośrednio z wyników badań przeprowadzonych wśród turystów krajowych w wybranych miejscowościach na terenie woj. małopolskiego. Warto było w tym miejscu zasygnalizować potrzebę kontynuacji badań także wśród turystów zagranicznych.

4. Wniosek końcowy

W mojej opinii rozprawa doktorska Pani mgr Anety Pawłowskiej-Legwand pt. „Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) w działaniach promocyjnych i informacji turystycznej gmin województwa małopolskiego” spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim w myśl obowiązującej Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595, z późn. zm.). Praca stanowi oryginalne rozwiązanie aktualnego problemu naukowego, a jej Autorka wykazała się rozległą wiedzą teoretyczną, jak również umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy badawczej. Wniosuję zatem o dopuszczenie Pani mgr Anety Pawłowskiej-Legwand do dalszych etapów przewodu doktorskiego i publicznej obrony. Opracowanie stanowi aktualne, szerokie, dobrze udokumentowane kompendium wiedzy na temat wykorzystania ICT w działaniach promocyjnych i informacji turystycznej, stąd zachęcam do jego publikacji w formie monografii. Wniosuję także o wyróżnienie dysertacji.

Alina Zajadacz

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
Wydział Nauk Geograficznych i Geologii
Katedra Turystyki i Rekreacji
ul. Bogumiła Krygowskiego 10, 61-626 Poznań
tel. 61 267 82 17